

УДК 811.161.2:376.1-054.62

ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УНІВЕРСИТЕТАХ НІМЕЧЧИНИ

Світлана Амеліна

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
кафедра іноземної філології і перекладу,
вул. Генерала Родімбаєва, 19, кімн. 15/1, 03041 Київ, Україна
тел.: 067 609 22 31
ел. пошта: svetlanaamalina@ukr.net*

Розглянуто питання особливостей вивчення української мови в університетах Федеративної Республіки Німеччина. Констатовано зростання інтересу до української мови як дисципліни, що вивчається як додаткова. Представлено зміст модуля «Практичний курс української мови»: навчання письму з опануванням українського варіанту кирилиці; вивчення основ фонетики і граматичних структур української мови; розвиток практичних навичок щодо вживання базового словникового запасу у повсякденних ситуаціях. Зазначено, що вивчення української мови здійснюється, як правило, у курсі славистики. Визначено, що воно доповнюється ознайомленням з українською літературою й культурою, країнознавчими знаннями, оглядом політики, культури та історії України. Означено, що вивчення української мови може здійснюватися у контексті компаративістських досліджень у порівнянні з іншими східнослов'янськими мовами. Встановлено, що опанування української мови у німецьких університетах може пропонуватись не як вивчення окремої дисципліни, а тільки у вигляді інтервальних мовних курсів. Наведено дані про опитування щодо доцільності вивчення української мови у школах і вищих навчальних закладах Німеччини, які засвідчили зростання її популярності серед населення ФРН. Вказано на брак педагогічно-дидактичних матеріалів для задоволення попиту жителів Німеччини у вивченні української мови та необхідність їх якомога швидшої розробки. Акцентовано на особливій ролі Українського Вільного Університету як єдиної європейської установи поза межами України, де навчання здійснюється українською мовою.

Ключові слова: українська мова як іноземна, славістика, україністика, мовні курси, практичний курс української мови.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливе значення для забезпечення ефективності міжнародної співпраці має спілкування – дипломатичне, ділове, професійне. Зазвичай воно здійснюється однією з найбільш поширених у світі мов; переважним чином, англійською. 2016 рік проголошено в Україні «Роком англійської мови», що свідчить про прагнення на державному рівні сприяти розширенню контактів із зарубіжними партнерами, поліпшенню якості спілкування, досягненню порозуміння завдяки досконалішому володінню англійською мовою як універсальною мовою міжнародного спілкування. Водночас у Європі зростає інтерес до України, української культури і мови. Про це свідчить включення української мови до програм підготовки бакалаврів і магістрів у європейських університетах, де вона вивчається як іноземна. Однак, наразі україномовна пропозиція у навчальних закладах країн Європи є ще не досить багатою і різноманітною. Тому важливо дослідити стан вивчення української мови за кордоном і визначити напрями впливу на його покращення.

Мета статті – розглянути особливості вивчення української мови в німецьких університетах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми. Різні аспекти питання вивчення української мови іноземними студентами досліджувались вітчизняними

науковцями. Зокрема, Сокіл Б., Мацюк З. розглядали концепцію підготовки фахівців для викладання української мови іноземцям [4]. Бей Л., Тростинська О. вказували на проблеми викладання української мови різним категоріям іноземних студентів (філологам та іншим категоріям), наголошуючи на диференціації змісту і методики курсу української мови для іноземців та необхідності створення для іноземних студентів окремих підручників з урахуванням особливостей кожної категорії [1]. Численні наукові доробки присвячені питанням створення навчальних посібників з української мови як іноземної (Лазор Н., Романов Ю., Ромащенко Н., Романюк Л., Собко І., Шутак Л., Церковняк-Городецька О. та ін.). Окремі дослідження присвячені вивченню стану викладання української мови за кордоном (Баранова М., Юсупов В.). Предметом дослідження вітчизняних науковців були актуальні організаційно-методичні питання навчання іноземних студентів української мови: навчання аудіюванню (Богуславська Л., Сенік Л., Філатова Г.), використання інтерактивних методів у дистанційному навчанні української мови як іноземної (Ногай В.), особливості мовної підготовки студентів-іноземців у вищих медичних навчальних закладах України (Нагачевська С.), організація самостійної роботи студентів-іноземців під час вивчення курсу української мови за професійним спрямуванням (Лещенко Т., Самойленко І.), міжкультурна комунікація як важливий аспект у процесі викладання української мови як іноземної (Кравцова Н.), використання рольової гри у навчанні іноземних студентів (Костікова І., Приходько В., Яковенко Н.) [2].

Незважаючи на численні праці щодо специфіки навчання української мови іноземних студентів та здійснені спроби дослідження навчальних пропозицій щодо української мови у деяких європейських університетах, питання особливостей вивчення і викладання української мови у німецькомовних країнах, зокрема, у Федеративній Республіці Німеччини, потребує окремого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українська мова представлена у кількох університетах Німеччини, проте варто зазначити, що останнім часом їх кількість зростає, як і кількість факультетів, які пропонують для вивчення українську мову і / або літературу.

В університеті Ернста Моріца Арндта (Ernst-Moritz-Arndt-Universität), м.Грайфсвальд (Німеччина), де певний час кафедра україністики функціонувала як єдина у всій Федеративній Республіці Німеччина, вона знову розпочала свою діяльність після трирічної перерви. Згідно з планом ректорату, розроблена міжфакультетська програма *Ukrainicum*, яка розрахована на два семестри. Це означає, що, наприклад, майбутній адвокат, економіст, біолог чи будь-який інший фахівець може зареєструватись на два семестри для додаткового навчання, протягом якого він буде опановувати українську мову, знайомитись з українською культурою, набувати країнознавчих знань в найширшому сенсі, а також отримати загальний огляд політики, культури та історії України. Після одного року додаткового навчання передбачено чотиритижневе стажування у Львові. Водночас німецькі науковці вбачають хороші можливості для пропозиції програми з вивчення української мови як основного, а не додаткового фаху, аргументуючи свою думку шансами для кар'єрного росту студентів: „Той, хто зацікавлений в Україні, завдяки україністиці матиме переваги у цій сфері в порівнянні з конкурентами. Україна займає позицію між Сходом і Заходом, тому, на мій погляд, у цьому є потреба” [6].

Результати опитування щодо необхідності національного і міжнародного

просування української мови, проведеного німецькою дослідницею І. Карманн [7], свідчать як про актуальність питання, так і про визнання у Німеччині статусу української мови як однієї з іноземних мов, які знайдуть попит серед бажаючих вивчати її у середньому або вищому навчальному закладі. На запитання, чи варто пропонувати українську в якості іноземної мови у школах Німеччини, 85% респондентів відповіли ствердно, тільки 15% висловились проти. Крім того, зросли 94% респондентів погодилися з тим, що українська мова повинна отримувати більшу підтримку на міжнародному рівні. На запитання, чи може вивчатись українська мова у німецьких університетах, 96% відповіли ствердно.

Щодо шляхів посилення підтримки української мови та її популяризації, були вказані різні варіанти. 83% респондентів висловились на користь розширення партнерських зв'язків та програм обмінів. 78% вважають доцільними українські мовні курси за кордоном і 62% курси української мови в Україні. Крім того, активну підтримку української мови можна було б, на думку опитуваних, забезпечити більшою присутністю в Україні у закордонних ЗМІ (77%). У коментарях до анкет було запропоновано подальші пропозиції щодо сприяння поширенню української мови, зокрема, збільшення кількості культурних заходів, наприклад, фестивалів, виставок, а також створення культурних і мовних центрів, які приймуть постійному поліпшенню мовних навичок [7].

Водночас І. Карманн зазначає, що, хоч існує чітка позитивна думка про сприяння вивченню української мови за кордоном, але наразі бракує дидактично відповідних навчальних матеріалів. Тому, на думку дослідниці, одним із завдань молодих українців є не просто розробка систематизованих педагогічно-дидактичних матеріалів для задоволення попиту у вивченні української мови та сприяння цьому. Крім того, необхідно розбудовувати побратимство міст, факультетів або культурних заходів таким чином, щоб українська мова не втратила своєї значущості на національному та міжнародному рівнях.

Вивчення української мови у Німеччині часто є не питанням вивчення окремої дисципліни, а комплексним питанням у контексті представлення і наукового дослідження української мови, літератури і культури (україністики). При цьому, зокрема, Г. Шеллер констатує, що у європейських університетах спостерігається суттєвий брак щодо дослідження і викладання української мови у порівнянні з польською, російською або чеською [12: 16].

У більшості німецьких університетів вивчення української мови пропонується у межах програм зі славістики. Так, Інститут славістики в Університеті Отто Фрідріха, м. Бамберг, в межах бакалаврських і магістерських програм зі славістики пропонує базовий модуль „Практичний курс української мови” (Sprachpraxis Ukrainisch), який належить до переліку модулів, обов'язкових для вибору [8 : 19]. Цей модуль є досить великим за обсягом, адже його вивчення передбачає 8 кредитів і розраховано на два семестри. До змісту модулю віднесено: засвоєння українського варіанту кирилиці; вивчення основ фонетики й ознайомлення з основними структурами української мови; практика щодо вживання базового словникового запасу у повсякденних ситуаціях. Основна увага приділяється відмінюванню дієслів, а також відмінюванню іменників і прикметників у однині. Результатом засвоєння модуля „Практичний курс української мови” передбачено рівень володіння українською мовою А1 або А1+. Загальний обсяг модуля (240 годин) розподіляється на три складові так:

а) аудиторні: 30 год.; самонавчання: 60 год.; разом: 90 год.

б) аудиторні: 30 год.; самонавчання: 60 год.; разом: 90 год.

в) аудиторні: 30 год.; самонавчання: 30 год.; разом: 60 год.

Модульний контроль здійснюється шляхом трьох часткових модульних атестацій (кожен курс завершується частковою модульною атестацією), які проводяться у вигляді письмового іспиту (тривалість 40, 60 або 90 хв.), захисту реферату (тривалість 10, 20 або 30 хв.) або усного іспиту (тривалість 15 хв.).

Слід зазначити, що університет Бамберга пропонує курси з української мови для досягнення певного цільового рівня (A1, A1 +, A2, B1, B2, C1, C2). При цьому рекомендується вибирати відповідні курси тільки тоді, коли студент уже набув компетентностей на відповідному попередньому рівні.

Крім того, студенти мають можливість додатково, за їхнім вибором, вивчати модуль „Східнослов'янські літератури / Компаративістика” (Ostslavische Literaturen / Komparatistik), де передбачається й вивчення української літератури. Студенти поглиблюють свої мовні знання, розвиваючи здатність до застосування методів літературознавчих досліджень, зокрема: аналіз тексту; обговорення культурних дискурсів; вивчення теорії, методів і жанрів слов'янського літературознавства; врахування політичних, соціальних і загальнокультурних контекстів, а також компаративістські перспективи кількох літератур, культур та їх історій. Студенти набувають конкретних знань з окремих тем російської й / або української літератури і культури і їх порівняльної інтеграції у більші контексти.

Однак, у зв'язку з обмеженою пропозицією українська мова не може бути обрана як основна мова (перша мова) у програмі зі славістики (бакалаврські і магістерські програми); першою мовою має обиратись одна із представлених кафедрою мов – російська, польська, чеська, угорська. Проте українська може бути другою мовою або ж обиратись як основна іноземна мова, якщо студенти набувають іншого фаху.

Інститут славістики в Університеті Гумбольдта в Берліні поділяється на східну славістику (русистика, а також білоруська й українська мови), західну славістику (полоністика, богемістика / словакістика), південну славістику (кroatістика / сербістика, болгарістика). Однією з бакалаврських програм, які пропонуються цим інститутом, є програма „Слов'янські мови і літератури”. Магістерські програми передбачають більш детальну спеціалізацію, зокрема, поділ на „Слов'янські мови” і „Слов'янські літератури”. Однак, дві східнослов'янські мови – білоруська й українська, і одна південнослов'янська – словенська, пропонуються для вивчення не як окремі дисципліни, а тільки у вигляді інтервальних мовних курсів [9].

На окрему увагу заслуговує діяльність унікального Українського Вільного Університету (Freie Ukrainische Universität), заснованого у 2011 році як недержавна, приватна, світська, спеціалізована наукова установа. Нині університет є „одним із небагатьох українських академічних центрів на терені Європейського Союзу, який базує свою роботу на міждисциплінарних українознавчих студіях у широкому європейському контексті. Поза межами України УВУ є єдиним університетом у світі з навчальними програмами магістерських і докторських студій українською мовою” [11: XI]. Свою місію університет вбачає у тому, щоб бути провідним центром з вивчення українознавства в Європі, стати інтелектуальним містком, який з'єднає Україну з Німеччиною та іншими європейськими країнами. До напрямів навчальних пропозицій в Українському Вільному Університеті належать філософія, історія, політологія,

європейське й міжнародне право, міжнародне економічне та комерційне право, міжнародне фінансове право, економіка.

Факультет україністики в Українському Вільному Університеті був створений у 1999 році. Тут, як і на двох інших, більш старих за датою заснування, факультетах (філософський факультет і факультет права та економіки) читають лекції провідні професори не тільки з України, а й з країн Європейського Союзу та зі Сполучених Штатів і Канади. До дисциплін, які викладаються на факультеті україністики, належать історія України, українська мова і літературу, а також порівняльні дисципліни, пов'язані з Україною, в літературознавчому, філософському і педагогічному аспектах [11: XI]. Магістерські роботи і докторські дисертації виконуються під керівництвом відомих українських учених. Таким чином, студенти можуть отримати певну кваліфікацію на міжнародному рівні, розвинути свої компетентності і розширити свій світогляд.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розгляд стану підготовки бакалаврів і магістрів у німецьких університетів з метою з'ясування можливостей і особливостей вивчення української мови як іноземної дозволяє зробити такі висновки:

1. Українська мова пропонується для вивчення поки що тільки у кількох німецьких університетах, однак, пропозиція курсу української мови останнім часом розширюється, що свідчить про інтерес до України з боку німецьких студентів, які вбачають у співпраці з українськими партнерами хороші кар'єрні можливості.

2. Вивчення української мови здійснюється переважно у межах курсів зі славістики, до яких українська мова включається як окремий модуль «Практичний курс української мови», що є модулем зі списку обов'язкових для вибору студентами.

3. Деякі університети у ФРН надають можливість вивчати українську мову як іноземну тим студентам, які опановують нефілологічні спеціальності, тобто майбутнім фахівцям-економістам, юристам та ін.

4. Особливе місце серед університетів, які пропонують вивчення української мови, належить Українському Вільному Університету як єдиній установі на теренах Європейського Союзу, де навчання здійснюється українською мовою.

Список використаної літератури

1. *Бей Л. Б.* Проблеми викладання української мови різним категоріям іноземних студентів / Л. Б. Бей, О. М. Тростинська. // Вісник Харківського Національного університету ім. В. Н. Каразіна. – № 12. – С. 42–49.
2. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки : Тези XV Міжнародної науково-практичної конференції. – Харків, 2011. – 408 с.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. *Сокіл Б.* Концепція підготовки фахівців для викладання української мови в іншомовній аудиторії / Б. Сокіл, З. Мацюк // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. пр. – Львів, 2006. – Вип. 1. – С. 6–12.
5. *Чистякова А.* Диференційована організація навчання іноземців української мови / А. Чистякова, Л. Селіверстова, Т. Лагута // Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук. пр. – Львів, 2008. – Вип. 1. – С. 13–21.
6. *Haufe M.* Ukrainistik an der Uni. [Електронний ресурс] / M. Haufe. – Режим доступу: http://www.deutschlandfunk.de/ukrainistik-an-der-uni.680.de.html?dram:article_id=37265
7. *Kahrmann I.* Weltblick: Die ukrainische Sprache und ihre internationale Förderung / [Електронний ресурс] I. Kahrmann. – Режим доступу: <http://interculturecapital.de/weltblick-ukrainische-sprache-und-ihre-internationale-foerderung>

8. Modulhandbuch Sprachpraxis Slavistik. Otto-Friedrich-Universität Bamberg. – 2014. – 24 S.
9. Profil des Instituts für Slavistik [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.slavistik.hu-berlin.de/de/institut/profil>
10. Ukrainische Freie Universität. Fakultät für Ukrainistik. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ufu-muenchen.de/index.php/fakultaet-fuer-ukrainistik/>
11. Universitas Libera Ucrainensis: 1921 – 2011. Una Patzke, Mykola Szafowal, Roman Yaremko (Hrsg.). – Ukrainische Freie Universität. – Serie: Varia, Bd. 56. – 852 S.
12. Schaller H.W. Ukrainistik in Europa. Historische Entwicklung und gegenwärtiger Stand. 1.Auflage. – 2013. – 361 S.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2016

доопрацьована 25.02.2016

прийнята до друку 03.03.2016

STUDY OF UKRAINIAN LANGUAGE AT GERMAN UNIVERSITIES

Svitlana Amelina

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,

Department of Foreign Languages and Translation,

General Rodimtsev Street, 19, r. 15/1, 03041 Kyiv, Ukraine

Tel.: 067 609 22 31

E-mail: svetlanaamelina@ukr.net

The question of features of Ukrainian language study at universities in the Federal Republic of Germany is considered. The growing interest in the Ukrainian language as a discipline that is taught as an extra is noted. The content of module "Practical course of Ukrainian language" is presented: teaching writing with the mastery of Ukrainian Cyrillic version; learning the basics of phonetics and grammar of the Ukrainian language; development of practical skills to use basic vocabulary in everyday situations. It is noted that the Ukrainian language is studied, as a rule, in the course of Slavic Studies. It is determined that Ukrainian language study is complemented with Ukrainian literature and culture, geographic knowledge, review policies, culture and history of Ukraine. It is noted that Ukrainian language can be carried out in the context of Comparative studies compared to other Eastern Slavic languages. It is found that mastering the Ukrainian language at German universities cannot be offered as a separate discipline of study, but only in the form of interval language courses. The data of the survey on the feasibility study of the Ukrainian language in schools and universities in Germany is given, which showed growth of its popularity among the population of Germany. The lack of educational and instructional materials to meet the demand of people in Germany to study the Ukrainian language is specified and the need to develop as soon as possible is stressed. The attention to the special role of the Ukrainian Free University as the only European institution outside Ukraine, where education is in Ukrainian, is paid.

Key words: Ukrainian as a foreign language, Slavic Studies, Ukrainian studies, language courses, practical course of Ukrainian.